

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

MOTSHEANONG/PHUPJANE 2025

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 11.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Tekokutlwisiso	(30)
KAROLO YA B:	Kgutsufatso	(10)
KAROLO YA C:	Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo	(40)

2. Araba dipotso TSOHLE.

3. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.

4. Seha mola qetellong ya KAROLO E NNGWE le E NNGWE.

5. Nomora dikarabo tsa hao feela jwalo kaha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.

6. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.

7. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

8. O eletswa ho sebedisa nako ya hao tjena:

KAROLO YA A:	Metsotso e 50
KAROLO YA B:	Metsotso e 20
KAROLO YA C:	Metsotso e 50

9. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang. ...

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO

Karolong ena o fuwe mefuta E MMEDI ya ditema. Bala le ho boha tema E NNGWE le E NNGWE. Araba ka lentswe LE LE LENG feela moo ho hlokehang, ntle le haeba potso e hloka tlhaloso kapa karabo e teletsana.

POTSO YA 1

Bala tema ena e latelang ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse hlakang tlasa yona.

TEMA YA A**HA KE KGONNE, LE WENA O KA KGONA!**

- 1 Lebitso la ka ke Asanda Ngcikiza. Ke hlahetse torotswaneng ya Qumbu, Kapa Botjhabela. Sekolong se phahameng ke ne ke le moithuti wa bokgoni bo mahareng feela. Dithutong tsohle ha ho na e neng e nnatefela, e ntlhatswa qati jwalo ka Accounting. Mme o ile a phakisa ho lemoha lerato la ka thutong ena, a nkeletsa ho etsa dikrui ya *B.Com Accounting* e le hore ke tle ke ithutele ho ba *Chartered Accountant, CA (SA)*. 5
- 2 Ha ke fihla yunivesithing dintho di ile tsa nka mothinya oselesele. Morolo le boikitlaetso tseo ke neng ke na le tsona sekolong, tsa moyafala sa mohodi ha letsatsi le tjhaba. Noka ya bophelo ba yunivesithing ya phalla ka nna. Dibuka ka di tjhakela ya se be metswalle ya ka. 10
- 3 Ruri ke nnete ha ho thwe ditsietsi di a bitsana. Ka robeha lengole lemong sa ho qetela. Ka eo nako, ke ne ke le dilemo tse mashome a mabedi le motso! Ntle le tikatiko ya letho o utlwisisa hantle hore taba ena e lebisa hokae. O opile kgomo lenaka! Sephetso ha se fihla ke ha sekepe se tebile ka nna. Ka tlameha ho ngola dithuto tsa tlatsetso dimojuleng tsohle. Ka bomadimabe, ka hloleha ho ya ngola hobane hona kgwedding eo ya Pherekong ka 2007, ke ha letsibolo la ka le hlaha. 15
- 4 Jwale ka tjamelana le leeto la ho ba mme e monyenyanane dilemong. Ka batla mosebetsi hore ke tsebe ho ikemela ditjheleteng. Ka lehlohonolo, ka o fumana hona kgwedding eo ya Pherekong. Na ho ne ho se ho fedile ka toro ya ka? Le letho! Ke ile ka ntshetsa pele dithuto tsa ka ke se ke sebetsa. Sena se bolela hore leeto la ho fihlella toro ya ka le ile la lelefala. Ka nako eo ho ne ho nyolosetsa, ke rejistara mojule o le mong ka selemo hore ke se ikimetse hobane ke ne ke se ke itjarile. 20
- 5 Ho tshela letswai leqebeng le hlenneng, ka ba le ngwana wa bobedi hona lemong seo ka Tshitwe. Jwale ka tobana le phephetso ya ho hodisa bana ba babedi, mosebetsi, dithuto tsa ka le lelapa. Ka mora dilengwana ka atleha ho pasa dikrui eo ya ka empa ke so fihlelle tabatabelo ya ka ka botlalo. Ka ena nako ke ne ke hapa dikgau mosebetsing. 25
- 6 'O se ke wa nyahlatsa ditro tsa hao. Etsa tsohle tseo o ka di kgonang o tla atleha.' Ka 2015 ka ba le ngwana wa boraro. Ha ke le matsatsing a phomolo ya ho pepa, ha tjhaba ho nna hore eka ke nyahladitse toro ya ka. Mohopolo oo o ile wa nkukunela ka ikutiwa eka ke itahlile. Jwalo kaha ke le mosadi ya matla ya leqoophe, ka etsa qeto ya ho ntsha matla ohle a ka a setseng hore ke phethahatse toro ya ka. 30

7	Ka 2017 ka rejistara lengolo la diploma le Yunivesithi ya Afrika Borwa (UNISA) ka le pasa ka 2018. Moo ke qhanollotseng, ke robile monakedi, ka welwa ke koduwa. Lenyalo la ka la kena hara difefo tse ileng tsa le thuhakanya. Ka kena ke etswa sepetlele ke kula. Ka nako eo ka fihlelwa ke mohopolo wa hore ba ha Matela ke batho, le nna ke a inehela ke tela toro ya ka. Tlasetlase ka hare ho nna lentswe la nkeletsa hore ke se inehela.	35 40
8	Ho kena sekolo, o hodisa bana ba bararo, o sebetsa, ha se papa ka lebese. Ke ne ke tsoha ka hora ya boraro mesong pele ho bohle hore ke kgone ho ba le dihora tse tharo tsa ho shebana le dibuka. Ka mora moo ke lokisetse bana tsa sekolo, ke nto itokisetse ho ya mosebetsing. Ka bo hora ya 6 ka phirimana ke ne ke ipha nako le bona, ke ba thusa ka mosebetsi wa sekolo, ke pheha dijo tsa mantsiboya hore ka hora ya 8 ba robale. Ka mora moo ke shebane le mosebetsi oo ke tlileng le wona hae ho fihlela ka hora ya 11 bosiu.	45
9	Taolo ya nako ya ka e bile sebetsa seo ke se tsepamisetsang maikutlo haholo. Matsatsi a ka a phomolo mosebetsing, ke ne ke a sebedisa ho tlatsetsa ao ke ithutang ka ona. Qetellong ke ile ka fihlela toro ya ka ya ho ba CA ka mora leeto le lelelele. Ka 2020 ke ha ke fumana lengolo la CA ke na le dilemo tse 35, toro e phethahetse!	50

[E fetoletse le ho lokiswa ho tswa inthaneteng]

- 1.1 Ke polelo efe e re tsebisang hore Asanda e ne e se moithuti ya bohlale? Sheba seratswana sa 1. (1)
- 1.2 Re tsebiswa ke eng hore mme wa Asanda e ne e le motho ya rutehileng? Sheba seratswana sa 1. (1)
- 1.3 Ke lentswe lefe le nang le moelelo o le mong le 'mafolofolo' moleng wa 7? (1)
- 1.4 Nehelana ka diketso TSE PEDI tse bontshang hore bophelo ba Asanda bo ile ba fetoha ha a fihla yunivesithing. Sheba seratswana sa 2. (2)
- 1.5 Bolela ditholwana TSE PEDI tse bosula tsa bophelo ba Asanda ha a fihla yunivesithing. (2)
- 1.6 Bontsha phapano dipakeng tsa tshebetso ya Asanda ha a le yunivesithing le nakong eo a neng a se a sebetsa. (2)
- 1.7 Hantlente ho bolelwang ka polelwana e ntshofaditsweng polelong e latelang?
Ho kena sekolo, o hodisa bana ba bararo, o sebetsa, **ha se papa ka lebese.** (2)
- 1.8 Bolela dintlha TSE PEDI tse bontshang hore Asanda o ne a na le boikarabello baneng ba hae. Sheba seratswana sa 8. (2)

1.9 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa. Ngola tlhaku feela A–D.

Mongodi o sebedisitse sekapuo sefe polelwaneng ena. Fana ka lebaka la karabo ya hao.

Noka ya bophelo ba yunivesithing ya phalla ka nna:

- A Tarakanyo
- B Tshwantshiso
- C Pebofatso
- D Lepata

(2)

1.10 Ke mabaka afe A MABEDI a ka sehloohong a ileng a etsa hore Asanda a diehe ho fihlella ditoro tsa hae?

(2)

1.11 Ke ketsahalo efe e ileng ya roba moya wa Asanda ka ho fetisisa leetong la ho phethahatsa toro ya hae? Fana ka lebaka la karabo ya hao.

(2)

1.12 O nahana hore mongodi o fihlelletse sepheo sa hae ka tema ee? Fana ka lebaka la karabo ya hao.

(2)

1.13 Tshohla tshebediso ya sekapuo se sebedisitsweng polelong e latelang.

Morolo le boikitlaetso tseo ke neng ke na le tsona sekolong, tsa moyafala sa mohodi ha letsatsi le tjhaba.

(3)

TEMA YA B

Boha tema ena e latelang, ebe o araba dipotso tse hlahang tlasa yona.

[Se nkuwe le ho hlophiswa ho tswa ho <http://www.jluggage.com>]

- 1.14 Ntle le letshwao la WIFI le setshwantshong, ke dintho dife tse ding TSE PEDI tse re tsebisang hore diketsahalo tse setshwantshong ke tsa mehleng ena ya thekenoloji. (2)
- 1.15 Ke dintho dife TSE PEDI tseo batho ba nomoruweng 2–4 ba tshwanang ka tsona? (2)
- 1.16 Na o dumellana le mohopolo wa hore e ka nna yaba batho ba setshwantshong ba tswa mosebetsing? (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tsa tema e latelang ebe o di kgutsufatsa ka ho ngola dintlha TSE SUPILENG, ka ditsela tseo **motho a ka hlolang ho inyatsa ka tsona**.

DITAELO

1. Ngola dipolelo TSE SUPILENG, tse phethahetseng.
2. Mantswe e be A SA FETENG a 70.
3. Nomora dipolelo tsa hao ho tloha ho 1 ho ya ho 7.
4. Ngola ntlha E LE NNGWE feela polelong ka nngwe.
5. Qetellong ya kgutsufatso ya hao, bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng ka masakaneng.

TEMA YA C**DITSELA TSA HO HLOLA HO INYATSA**

Ho inyatsa ke lefu le kotsi haholo le etsang hore mokudi wa lona, a ipone eka ha a tshwane le batho ba bang. Motho ya inyatsang o iphumana a tshaba le ho kena ka hara ba bang ka lebaka la ho hloka boitshepo. Boholo ba nako motho ya inyatsang o dula a nahanne hore ho ntse ho buuwa ka yena leha ho se jwalo.

Ha ho bonolo ho moinyatsi ho nahana ka tsela e ntle, e mo ahang kamehla. Ho bohlokwa ho bainyatsi ho tseba hore ho inyatsa ho ka hlolwa ke motho ka boyena. Moinyatsi o lokela ho iqenehela kamehla, a se dule a ikomanya le ho ikutlwela bohloko. Hape ho bohlokwa hore moinyatsi a se dulele ho ikahlola maemong a fapaneng ao a iphumanang a le ho ona. Lehatsipa la ho inyatsa le lokela ho ipolella kgafetsa hore le bohlokwa. Ho feta moo, le bue tse ntle, tse molemo feela ka molomo wa lona ka nako tsohle bakeng sa ho ikgothatsa.

Ho bohlokwa haholo hore moinyatsi a ipehele meedi le dipehelo tse fihlellehang ha bobebe. A boele a se kgathatsehe ha a sa fihlelle tse ding tsa dipehelo tseo, a batle tshehetso ho ba bang. Ho dieha ho fihlella dipehelo tse itseng, ha ho bolele hore motho a ke ke a hlola a etsa jwalo. Kahoo ho a hlokeha hore motho leha a ka inyatsa hakae, mohla a fihlelletseng tse itseng a itebohe, e le hona ho ikgopotsa hore ho inyatsa ke lefu le bohloko le sulafalletsang le monga lona.

[E qotsitswe, ya fetolelwa le ho hlophiswa botjha ho tswa [google](https://www.google.com)]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B:**10**

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE MELAO YA TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3: PAPATSO**

Bala o be o bohe papatso e latelang, ebe o araba dipotso tsa manollo ya papatso le tshebediso ya puo.

TEMA YA D

Hlantsywa ke yona!

Na o e hlanyetsa ho lekaneng?

- Bruno e entswe ka matokomane, yokathe le outsu.
- E loketse bohle ba dulang ba le maphathephathe, ba sebetsa ka thata.
- Ikutiwe o le matla, o le morolo!
- Se salle morao, kgema le dinako!

[Se qotsitse le ho lokiswa ho tswa ho: www.black and white pictures]

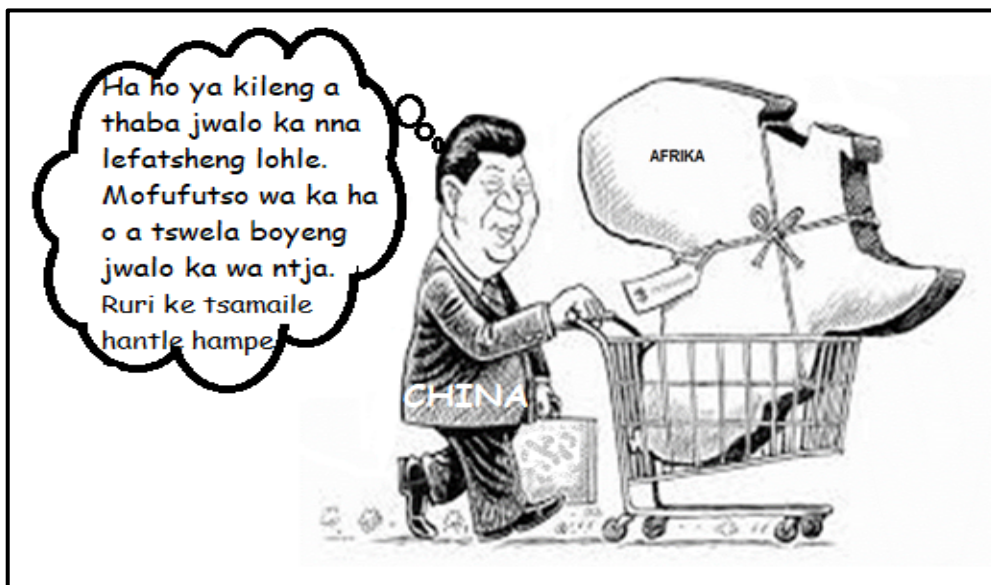
- 3.1 Ntle le ditshwantsho, ke lewa lefe LE LE LENG la bobapatsi leo mmapatsi a le sebedisitseng papatsong ee? (1)
- 3.2 Sehlahiswa se bapatswang se reretswe bomang? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 3.3 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho (A–D). Ngola karabo e nepahetseng kapa tlhaku feela. O be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao.
- Hobaneng babapatsi ba sa kenya mekgwa eo bareki ba ka ikgokahanyang le bona ka yona?
- A Hobane sehlahiswa sena se a tsebahala.
 B Hobane sehlahiswa sena ha se setjha haholo.
 C Hobane sehlahiswa sena ha se setjha.
 D A le C (2)

- 3.4 Sepheo sa potso e sa hlokeneng karabo papatsong ee ke sefe? (2)
- 3.5 Na mmapatsi o atlehile ho tshehetsa molaetsa wa papatso ee ka tshebediso ya setshwantsho sa monna ya papatsong? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (3)

[10]**POTSO YA 4: KHATHUNU**

Bala o bohe khathunu ena e latelang, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

TEMA YA E

Se qotsitswe le ho lokiswa ho tswa ho: [www.black and white pictures](http://www.blackandwhitepictures.com)

- 4.1 Puo ya sefahleho ya monna ya khathunung, e re tsebisa eng ka seo a se entseng? (1)
- 4.2 Sepheo sa mokhathunu ke sefe ka tatolano e sebedisitsweng polelong e latelang? (2)
- Ruri ke tsamaile hantle hampe.
- 4.3 Pheteletso e sebedisitsweng polelong e latelang, e totobatsa monahano ofe wa monna ya khathunung? (2)
- Ha ho ya kileng a thaba jwalo ka nna lefatsheng lohle.
- 4.4 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho (A–D). Ngola karabo e nepahetseng kapa tlhaku feela. O be o nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- Monna ya khathunung o bolelang ka polelo ee, 'mofufutso wa ka ha o a tswela boyeng jwalo ka wa ntja?'
- O bolela hore o sebeleditse ...
- A moo a bonang teng.
  - B moo a sa boneng teng.
  - C seo a se ratang.
  - D seo a sa se rateng.
- 4.5 Tshohla tomatso khathunung ena. (3)

[10]

POTSO YA 5

5.1 Bala ditaba tsa tema ena, o ntano araba dipotso tse tla e latela.

TEMA YA F**MORWALO WA HO PATA MAIKUTLO**

- 1 Musa Khanyile, ngaka e sebetsanang le mahloko a kelello, e dulang Motsekapa o re, 'setjhaba se hanela bashanyana ho pepesa maikutlo a bona, mme ka lebaka leo bashanyana ba phonyohuwa ke monyetla o motle wa ho tseba ho phela le maikutlo a bona. Ba hola jwalo ka dikamele ba jere morwalo, mojarohadi wa maikutlo a hatelletseng, a patilweng. Ditholwana tsa ketso ena di iponahatsa ka setjhaba se tletseng banna ba hlolehang ho busa maikutlo.' O boela a tlatsetsetsa ka ho lemosa hore banna ba mofuta ona, ha ba iphumana ba le ka mosong, ba kgetha dikgoka ba etse dintho ka manganga. 'Bashanyana ha ba a tswalwa ba le ditlhong ho bontsha maikutlo a bona empa feela 10 monyetla e jwalo e hlothwa ho bona,' ho sa realo Musa.
- 2 Setjhabeng se kang sena sa Afrika Borwa moo dikgoka di renang kgahlanong le basadi le bana, re bona ho ntse ho kgomaretswe dikelello tsane tsa bohohoholo tse kgothalletsang kgateello ya maikutlo. Musa o re bashanyana ba tlameha ho dumellwa ho ala maikutlo a bona, ba ntshe se dipelong tsa bona. Ba se hlabe hloohong ha ho tlameha jwalo. Ho ke ho leswe dipolelopoello tse kang, 'o moshanyana ya jwang ya itshwereng jwalo ka banana?' 15

[E fetoletswe le ho lokiswa ho tswa makasineng wa *Jet Club*, Phupjane 2021]

- 5.1.1 Bohlokwa ba tshebediso ya lentswe lee 'mojarohadi' ke bofe? Sheba mola wa 4. (2)
- 5.1.2 Hobaneng mongodi a kgethile ho sebedisa lentswe, 'hlothwa' e seng 'nkwa'? Sheba mela ya 8–10. (2)
- 5.1.3 Mongodi o sebedisitse lebitsomamarane lena, 'dipolelopoello' ka sepheo sefe? Sheba mela ya 15–16. (2)
- 5.1.4 Tlohelo e sebedisitsweng sekapolelong se latelang e sebedisitswe ka maikemisetso afe? Sheba mela ya 14–15. (2)
- Ba se hlabe hloohong ha ho tlameha jwalo. (2)
- 5.1.5 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho (A–D). Ngola karabo e nepahetseng kapa tlhaku feela. O be o fane ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- Polelwaneng ena, '... Afrika Borwa moo dikgoka di renang ...', ho sebedisitswe ...
- A pheteletso.
B motapo.
C pebofatso.
D mothofatso.

5.1.6 Phapano ya masupi a sebedisitsweng polelong ena e latelang ke efe?

Setjhabeng se kang sena sa Afrika Borwa moo dikgoka di renang kgahlanong le basadi le bana, re bona ho ntse ho kgomaretswe dikelello tsane tsa bohohoholo tse kgothalletsang kgatello ya maikutlo.

(2)

5.17 Na mongodi o fihlelletse sepheo sa hae ka karaburetso e seratswananeng sa 1 meleng ya 4–5? Fana ka lebaka la karabo ya hao.

(2)

5.2 Bala o bohe setshwantsho se latelang, o nto araba dipotso tse thehilweng hodima sona.

TEMA YA G

[Se qotsitse le ho lokiswa ho tswa ho: [www.black and white pictures](http://www.blackandwhitepictures.com)]

5.2.1 Sepheo sa tshebediso ya polelwana ena mantsweng a titjhere ke sefe?

Ke bua le wena hoseng le mantsiboya.

(2)

5.2.2 Mantswa a moshanyana enwa a amana jwang le puo ya hae ya mmele?

(2)

5.2.3 Lebotsi le sebedisitsweng polelong e latelang le sebedisitse ka sepheo sefe?

Ke ntse ke ngolla hona selefounung mona. Ha o bone?

(2)

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C:

40

MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA:

80